

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

Wiesław Musiał, Aleksandra Plonka, Tomasz Wojewodzie

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie

PROBLEMY PRZEBUDOWY STRUKTURALNEJ ROZDROBNIONEGO ROLNICTWA W ASPEKCIE DEZAGRARYZACJI PRODUKCYJNEJ GOSPODARSTW

*PROBLEMS OF STRUCTURAL RECONSTRUCTION OF FRAGMENTED
AGRICULTURE IN THE ASPECT OF PRODUCTION DISAGRARIZATION
OF FARMS*

Słowa kluczowe: gospodarstwa indywidualne, przemiany strukturalne, dezagraryzacja

Key words: individual farms, structural change, disagrarization

Abstrakt. Procesy dezagraryzacyjne mają wieloaspektowy i złożony charakter. Dotyczą zarówno przemian o charakterze produkcyjnym, ekonomicznym, ekologicznym, jak i społeczno-kulturowym. Podjęto problem dezagraryzacji produkcyjnej, która polega głównie na porzucaniu przez rolników użytkowania ziemi rolnej, rezygnacji z produkcji oraz ograniczaniu inwestycji kapitałowych. Na podstawie uzyskanych wyników badań przeprowadzonych w 39 gminach województwa małopolskiego i świętokrzyskiego stwierdzono, że o stanie zaawansowania procesu dezagraryzacji produkcyjnej w badanych gminach świadczy wysoki udział gospodarstw bezinwentarowych (około 66%), gospodarstw odługujących ziemię (około 18%) i ziemi odługowanej (powyżej 10%). Równocześnie w badanych jednostkach terytorialnych odnotowano duży udział gospodarstw schyłkowych i nierozwojowych.

Wstęp

Struktura agrarna rozumiana łącznie, jako struktura władania ziemią, struktura wielkości obszarowej i ekonomicznej gospodarstw oraz ich pochodnych, jest podstawowym zbiorem cech opisujących i wyróżniających rolnictwo oraz gospodarstwa danego kraju lub regionu. Podlega ona ewolucji w procesie historycznym, co ma bezpośredni związek ze zmianami ustrojowymi państw, ich rozwojem ekonomicznym i stawianymi priorytetami politycznymi, ekonomicznymi, społecznymi oraz ekologicznymi. W stabilnej gospodarce o zdecydowanej przewadze cech rynkowych zmiany w poziomie rozwoju, strukturze i organizacji rolnictwa powinny podążać za ogólnym rozwojem kraju. Struktura własności ziemi, ale także władania nią, może stanowić istotny stymulant lub przeszkodę w wykorzystaniu przyrodniczego i technicznego, a stąd ekonomicznego potencjału rolnictwa. Rozdrobniona własność i władanie ziemią rolniczą stwarzają obecnie duże bariery w zakresie wdrażania nowoczesnych technologii, jak również poprawy wydajności oraz efektywności zastosowania pracy i kapitału [Karwat-Woźniak 2013, Heffner 2015]. W małych gospodarstwach prowadzących tzw. podstawową działalność produkcji rolniczej, a często wyłącznie produkcję roślinną, zbyt mała wielkość gospodarstwa w połączeniu z niekorzystnym rozłożeniem i rozdrobnieniem poszczególnych pól, stawiają pod wątpliwość zasadność dalszego prowadzenia produkcji, szczególnie w sytuacji, gdy istnieją możliwości pozyskiwania dochodów pozarolniczych. W wyniku braku możliwości dostosowywania się drobnych gospodarstw rolnych do warunków konkurencji na rynku UE, następuje w nich stopniowa ekstensyfikacja produkcji, rezygnacja z produkcji zwierzęcej oraz postępujące ubożenie [Osowska, Poczta 2013, Wigier 2014]. Brak możliwości inwestycyjnych pogłębia zacofanie technologiczne i ogranicza zainteresowanie prowadzeniem nierentownej produkcji rolnej. Obserwowane zjawiska stanowią jednocześnie symptomy nasilania się szerszego procesu, jakim jest dezagraryzacji wsi.

Material i metodyka badań

Celem badań była ocena zaawansowania procesów dezagraryzacji produkcyjnej gmin o zróżnicowanych uwarunkowaniach środowiskowych, a stąd predyspozycjach do produkcji rolniczej. Postawiono hipotezę badawczą, że jakość ziemi na danym terenie decyduje o udziale gospodarstw, w których zanikają procesy rozwoju.

W ramach realizacji celu przeprowadzono w 2014 roku pilotażowe badania ankietowe dotyczące stanu zagospodarowania ziemi rolniczej oraz zaawansowania procesów dezagraryzacji produkcyjnej w wybranych gminach województwa małopolskiego i świętokrzyskiego. Do udziału w badaniach zaproszono lokalnych ekspertów, tj. doradców rolnych z wojewódzkich ośrodków doradztwa rolniczego oraz funkcyjnych działaczy izb rolniczych z 39 gmin. Analizie poddano opinie i oceny ekspertów oraz wyceny ilościowe, które w dużej mierze mają charakter szacunkowy. Dobór respondentów o bardzo dobrej znajomości lokalnej gospodarki, w tym rolnictwa i gospodarstw rolnych na danym terenie, wydatnie podniósł wartość uzyskanych wyników badań.

Dla potrzeb analizy badane gminy podzielono na trzy grupy o zróżnicowanych warunkach przyrodniczych i przydatności ziemi do produkcji rolnej wykorzystując w tym celu wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP) opracowany przez Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa (IUNiG-PIB) w Puławach [Witek 1994].

Wyniki badań

Na obszarach o rozdrobnionej strukturze agrarnej nasilają się procesy odchodzenia od działalności rolniczej, co potwierdzają wyniki kolejnych spisów rolnych. Procesy te z większym natężeniem występują w jednostkach o relatywnie gorszej jakości ziemi (tab. 1). Jednocześnie wraz z poprawą warunków przyrodniczych zmniejsza się udział drobnych gospodarstw rolnych, które dominowały we wszystkich gminach objętych badaniami.

Dla zapewnienia rodzinie rolniczej dochodów parytetowych niezbędna jest odpowiednia skala produkcji. Trudno ją jednoznacznie określić ze względu na zróżnicowanie struktury produkcji i stosowane technologie w poszczególnych gospodarstwach. Dla potrzeb prowadzonych analiz przyjęto, że przy produkcji konwencjonalnej, dopiero gospodarstwo o powierzchni 30 ha daje szansę trwałego rozwoju [Wojewodzie 2014]. Nie ulega wątpliwości, że liczba i siła ekonomiczna największych gospodarstw determinuje sprawność zagospodarowania ziemi wypadającej z produkcji w podmiotach słabszych, a także tempo przebudowy agrarnej subregionu. Odsetek gospodarstw mających potencjał rozwojowy jest jednak bardzo mały (tab. 2), a w części gmin liczba

Tabela 1. Wybrane charakterystyki badanych gmin
Table 1. Selected characteristics of analysed communes

Wyszczególnienie/Specification	Gminy o jakości ziemi/Communes by land quality:			Razem/ Total
	niskiej/low WWRPP < 66 pkt/points	średniej/average WWRPP 66-90 pkt/points	wysokiej/high WWRPP > 90 pkt/points	
Liczba badanych gmin/ The number of communes analyzed	13	18	8	39
Średnia wartość WWRPP/ The average value WWRPP	59,4	76,0	98,0	77,8
Udział gospodarstw o powierzchni <5 ha w ogóle gospodarstw/The share of farms of less than 5 ha in all households*	78,0	88,3	65,3	77,2
Udział gospodarstw nieprowadzących działalności rolniczej/The share of farms not engaged in agricultural activities*	16,5	8,3	8,9	11,2

* według GUS w 2010 roku/according to data CSO in 2010

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

podmiotów o powierzchni powyżej 30 ha była mniejsza niż liczba miejscowości (wsi). Sytuacja taka wyraźnie wskazuje na ograniczone możliwości szybkiej przebudowy struktury agrarnej.

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej (UE) stało się impulsem do istotnych zmian w poziomie i strukturze produkcji rolniczej. Dotyczyły one m.in. zmniejszenia pogłowia zwierząt – przy wzroście ich wydajności, zmian w technologii produkcji zwierzęcej, w tym postępującej koncentracji zwierząt i regionalizacji produkcji. Wzrosła także profesjonalizacja produkcji roślinnej, jednak na terenach rozdrobnionych agrarnie wzrósł udział ziemi odłogowanej i ugorowanej. Instytucjonalizacja produkcji zwierzęcej w ramach wspólnej polityki rolnej (WPR), w tym wzrost wymogów sanitarnych i dotyczących dobrostanu zwierząt, poskutkowały przyspieszeniem procesu porzucania przez rolników coraz mniej opłacalnej produkcji prowadzonej na małą skalę. Dlatego, aby wykorzystać istniejącą bazę paszową i budynki gospodarcze, a nade wszystko zapewnić opłacalność produkcji i akceptowane, godziwe dochody, część producentów podejmowała proces profesjonalizacji i zwiększania produkcji [Płonka 2015]. Jednak w badanych gminach o rozdrobnionej strukturze agrarnej tylko niewielka część gospodarstw ma stada zwierząt przekraczające 20 szt. krów mlecznych lub 30 szt. bydła rzeźnego. Także produkcja trzody chlewnej na większą skalę wstępuje rzadko. W gminach o najwyższej jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest średnio 2 razy więcej gospodarstw utrzymujących stada powyżej 100 tuczników lub powyżej 10 macior niż w gminach o najniższej jakości ziemi (tab. 2).

W regionach rozdrobnionych agrarnie z reguły prowadzonych jest mniej inwestycji w zakresie rozbudowy lub (i) odnowy bazy produkcyjnej. Wynika to z wielu uwarunkowań, w tym przede wszystkim z ograniczonych możliwości finansowych. Zaniechanie inwestycji o charakterze produkcyjnym powoduje stopniową dekapitalizację majątku, której konsekwencją jest stopniowa utrata zdolności produkcyjnych. Specyfiką małopolskiej wsi i rolnictwa jest kształtowana historycznie i także współcześnie, zdecydowanie słaba współpraca rolników w zakresie zespołowego wykorzystania sprzętu technicznego oraz słabo rozwinięte podstawowe usługi rolnicze świadczone odpłatnie [Musiał, Wojewodziec 2015]. Prowadzone badania potwierdzają niewielką skalę inwestycji w gospodarstwach rolnych. Respondenci wskazali, że w badanych gminach zakupu ciągnika rolniczego dokonywało w ostatnich 3 latach zaledwie jedno na 25 gospodarstw, a zakupu maszyn co 8. gospodarstwo (tab. 3).

Skala inwestycji, realizowanych bardzo często przy udziale środków pomocowych, nie pozwala na zapewnienie prostej reprodukcji kapitału w większości gospodarstw. Przyczynia się jednak do

Tabela 2. Gospodarstwa o większym potencjale produkcyjnym
Table 2. Farms with greater production potential

Wyszczególnienie/Specification		Gminy o jakości ziemi/Communes by land quality:			Razem/ Total
		niskiej/low WWRPP < 66 pkt/points	średniej/average WWRPP 66-90 pkt/points	wysokiej/high WWRPP > 90 pkt/points	
Liczba gospodarstw w gminie/ The number of farms in commune	o powierzchni powyżej 30 ha/with an area exceeding 30 hectares	27	8	30	22
	utrzymujących powyżej 20 krów mlecznych/with more than 20 cows*	9	4	7	7
	utrzymujących powyżej 30 szt. bydła opasowego/with more than 30 beef cattle*	5	1	8	5
	utrzymujących powyżej 100 tuczników lub powyżej 10 macior/with more than 100 pigs or more than 10 sows*	7	9	14	10

* średnia liczba gospodarstw w gminie/the average number of farms in commune

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 3. Szacunkowy udział gospodarstw inwestujących w ostatnich 3 latach w środki trwałe
 Table 3. The percentage of farms investing in capital assets in the last three years

Wyszczególnienie/Specification		Gminy o jakości ziemi/Communes b land quality:			Razem/ Total
		niskiej/low WWRPP < 66 pkt/points	średniej/average WWRPP 66-90 pkt/points	wysokiej/high WWRPP > 90 pkt/points	
Odsetek gospodarstw/ The percentage of farms	zakupujących ciągnik rolniczy/ purchasing farm tractor	5,3	1,9	6,5	3,8
	inwestujących w maszyny rolnicze/ investing in agricultural machinery	18,9	8,0	13,7	12,8
	inwestujących w budynki do produkcji zwierzęcej/investing in buildings for livestock production	0,5	0,7	1,5	0,8
	budujących stodołę/building a barn	0,2	0,1	0,9	0,3
	zakupujących ziemię rolniczą/ purchasing agricultural land	12,2	2,9	15,4	8,6
	dodzierżawiających ziemię rolniczą/ leasing agricultural land	14,8	11,2	17,9	13,8

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

utrzymania zdolności produkcyjnych podmiotów silniejszych ekonomicznie, co daje szansę na efektywne przemiany agrarne i strukturalne.

Prowadzone badania potwierdziły, że w regionach rozdrobnionych agrarnie niemal całkowicie zanikła aktywność inwestycyjna w zakresie budownictwa gospodarskiego. W badanych trzech latach na inwestycje tego typu zdecydowało się średnio tylko 1 gospodarstwo na 100, przy czym więcej obiektów powstawało w gminach o najlepszych warunkach przyrodniczych do produkcji rolniczej. Jednocześnie uzyskane wyniki badań potwierdziły wysoką aktywność gospodarstw na rynku ziemi rolniczą. Respondenci wskazywali, iż zakupu ziemi w ostatnich trzech latach dokonywało co 11. gospodarstwo (tab. 3), przy czym relatywnie rzadziej w transakcjach zakupu, ale również i dzierżawy uczestniczyły podmioty zlokalizowane w gminach o średniej jakości ziemi. Instytucja dzierżawy zdecydowanie najczęściej wykorzystywana była przez gospodarstwa w gminach o najwyższej jakości ziemi, co wynikało m.in. z wysokich kosztów zakupu tego czynnika produkcji.

O dużym znaczeniu przemian na wsi i w rolnictwie o charakterze dezagrarnym świadczy kilka wskaźników opisujących porzucanie przez gospodarstwa produkcji rolniczej. W badanym subregionie średnio aż 44,4% gospodarstw nie utrzymywało żadnego z tzw. dużych gatunków zwierząt gospodarskich, tj. bydła, koni, owiec i trzody chlewnej. W gminach o najniższej jakości ziemi było to już co drugie gospodarstwo (tab. 4).

W badanej grupie gmin prawie 18% gospodarstw odlogowało część posiadanej ziemi rolniczej, zwykle oddalonej od gospodarstwa i o niższych walorach produkcyjnych. W gminach o niskiej i średniej jakości ziemi wskaźnik ten był wyraźnie wyższy (tab. 4). Niska jakość ziemi w połączeniu z jej rozdrobnieniem, ale także oddaleniem od siedliska, stanowią główne determinanty dezagrarności produkcyjnej gospodarstw, a stąd i subregionów. **Proces dezagrarności produkcyjnej był już wyraźnie widoczny w 2010 roku, a prowadzone na bazie danych GUS (Powszechny spis rolny) analizy pozwoliły na identyfikację regionów o największym jego nasileniu, do których zaliczone zostały również województwa małopolskie i częściowo świętokrzyskie [Wojewodziec 2014].** W gminach o niskiej jakości ziemi odłogi stanowią już obecnie istotny problem ekonomiczny i ekologiczny.

Ważnym zagadnieniem pozostaje ocena perspektyw gospodarstw rolnych w zakresie ich trwania, podtrzymywania produkcji i rozwoju. Przyjmując podział gospodarstw na cztery dość ogólnie zdefiniowane kategorie, tj. rozwojowe, wykazujące niektóre cechy rozwoju, nierozwojowe, lecz podtrzymujące produkcję rolną i gospodarstwa schyłkowe na różnym poziomie upadku produkcyjnego i ekonomicznego, uzyskano interesujący obraz stanu i perspektyw rozwoju gospodarstw i rolnictwa w badanych gminach. Gospodarstwa określane mianem rozwojowych z większą często-

Tabela 4. Wybrane wskaźniki oceny procesów dezagrarnizacji
 Table 4. Selected indicators of disagrarization processes

Wyszczególnienie/Specification		Gminy o jakości ziemi/Communes by land quality:			Razem/ Total
		niskiej/low WWRPP < 66 pkt/points	średniej/average WWRPP 66-90 pkt/points	wysokiej/high WWRPP > 90 pkt/points	
Udział gospodarstw/ The percentage of farms	nieutrzymujących dużych zwierząt gospodarskich/not keeping large livestock	49,9	39,3	43,9	44,4
	odługujących część posiadanej ziemi/having part of wasteland	21,2	22,3	9,9	17,8
	które porzuciły produkcję rolniczą i odługują całość ziemi/not engaged in agricultural activities and having wasteland	12,8	6,2	1,5	7,4
Średni udział odługów w strukturze ziemi rolniczej w gminie/The average share of wasteland in the structure of agricultural land in the commune		15,0	12,5	0,4	10,8

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

tliwością występowały w gminach o bardzo wysokiej jakości rolnej przestrzeni produkcyjnej, stanowiąc ponad 20% funkcjonujących tam podmiotów (tab. 5). W gminach o niskiej i średniej jakości ziemi rolniczej ich udział w populacji gospodarstw rolnych był o około połowę niższy.

Największą grupą stanowią gospodarstwa określone jako nierozwojowe, lecz podtrzymujące produkcję, mające nadal związek z rynkiem i użytkujące cały lub prawie cały areal ziemi. Ich udział w badanej próbie wyniósł średnio 41% i był najwyższy w gminach o średniej jakości ziemi – 45%. Dużą grupę stanowiły również podmioty określone w badaniach jako schyłkowe. Były to gospodarstwa na różnym etapie upadku produkcyjnego i ekonomicznego, które od wielu lat nie inwestowały w środki trwałe, z reguły prowadziły produkcję ekstensywną, wydzierżawiały lub sprzedawały część ziemi. Według ocen eksperckich, co najmniej co 4. gospodarstwo rolne w badanym regionie znajdowało się na różnym poziomie przemian o charakterze schyłkowym,

Tabela 5. Szacunkowy udział gospodarstw o różnym stanie w zakresie ich rozwoju
 Table 5. Estimated share of farms with different status in terms of their development

Wyszczególnienie/Specification		Gminy o jakości ziemi/Communes with land quality:			Razem/ Total
		niskiej/low WWRPP < 66 pkt/points	średniej/average WWRPP 66-90 pkt/points	wysokiej/high WWRPP > 90 pkt/points	
Udział gospodarstw/ The percentage of farms	rozwojowych perspektywnie/development perspective	11,5	9,2	21,3	12,0
	wykazujących cechy rozwoju/showing the characteristics of development	22,2	18,7	18,0	19,7
	nierozwojowych, lecz podtrzymujących produkcję/nonpro-gressive but supporting production	38,9	45,0	33,4	41,0
	schyłkowych na różnym poziomie upadku produkcyjnym i ekonomicznym/declining at different levels of the production and economic collapse	27,4	27,1	27,4	27,3

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

prowadząc dywesticje paliatywne lub realizując w sposób chaotyczny proces upadku ekonomicznego. Ich zasoby, a szczególnie zasoby ziemi, stanowić powinny ceną ofertę dla gospodarstw rozwojowych, zwiększających potencjał produkcyjny i produkcję.

Z prowadzonych badań wynika, że największą szansę na pozyskanie ziemi przez gospodarstwa rozwojowe występują (i zapewne pojawiać się będą nadal) w gminach o słabej i średniej jakości ziemi. W gminach o wysokiej jakości ziemi udział gospodarstw schyłkowych tylko o około 5 p.p. przewyższał udział gospodarstw rozwojowych. Stąd też przemiany agrarne w tych gminach przebiegać będą raczej zdecydowanie wolniej, a relatywnie małe gospodarstwa rolnicze, często także ogrodnicze, dłużej podtrzymają swoją żywotność produkcyjną i ekonomiczną.

Podsumowanie

W gospodarce rynkowej nieustannie powstają nowe podmioty gospodarcze, natomiast już istniejące rozwijają się, powiększają lub upadają. Podobnie jest, a w zasadzie powinno być w rolnictwie, szczególnie w bardzo licznej w Polsce grupie gospodarstw indywidualnych – rodzinnych. W regionach o rozdrobnionej strukturze agrarnej to one dominują w kształtowaniu rolniczej przestrzeni produkcyjnej i nadal są bardzo ważne dla ekonomii wsi. W ostatnich latach w gospodarstwach tych nasilają się różnorodne procesy o charakterze dezagracyjny, polegające m.in. na zmniejszaniu intensywności produkcji, odchodzeniu od produkcji zwierzęcej, porzucaniu produkcji na użytkach zielonych, na glebach najslabszych i na działkach rolnych oddalonych od gospodarstwa. W badanych gminach tylko około 15-25 gospodarstw dysponuje arealem ziemi rolniczej powyżej 30 ha i prowadzi towarową produkcję zwierzęcą na większą skalę. Ruch inwestycyjny (oceniany za trzy kolejne lata) w zakresie budownictwa gospodarskiego dotyczył w latach 2012-2014 tylko około 1% gospodarstw. Rocznie około 4% gospodarstw inwestowało w maszyny rolnicze, a około 1,2% nabywało ciągnik. O zaawansowaniu procesu dezagracji świadczy m.in. wysoki (około 66%) około 18-procentowy udział gospodarstw, które odłogują część posiadanej ziemi. Respondenci (lokalni eksperci) ocenili, że tylko około 12% gospodarstw można zaliczyć do rozwojowych, a aż ponad 27% do schyłkowych – upadających. Jednak, w odniesieniu do stanu i perspektyw ich rozwoju nie obserwuje się różnic w udziale gospodarstw upadających w gminach o różnej jakości ziemi. Udział tych gospodarstw szacowany jest na około 27%. Trudno jednoznacznie ocenić tempo zachodzących procesów. Nie ulega jednak wątpliwości, że szybkość transferu zasobów ziemi z gospodarstw upadających, zdecyduje w dużym zakresie o szansach rozwoju podmiotów dążących do kontynuacji produkcji rolniczej, rozwoju swego potencjału produkcyjnego i ekonomicznego.

Literatura

- Heffner K. 2015: *Przestrzeń jako uwarunkowanie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce*, Wieś i Rolnictwo, nr 2(167), 83-104.
- Karwat-Woźniak B. 2013: *Zmiany w społeczno-ekonomicznych uwarunkowaniach rozwoju rolnictwa*, J. Agribus. Rural Devel., nr 2(28), 121-131.
- Musiał W., Wojewodzie T. 2015: *Teoria drobnej własności ziemskiej w literaturze naukowej dwudziestolecia międzywojennego*, Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych, nr 1(2015), 43-58.
- Osowska L., Poczta W. 2013: *Poziom uwarunkowań pozaprzyrodniczych renty położenia obszarów wiejskich w Polsce*, J. Agribus. Rural Devel., nr 4(30), 187-194.
- Płonka A. 2015: *Procesy dostosowawcze gospodarstw drobnotowarowych do zmian koniunktury gospodarczej*, Rozprawa doktorska, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Warszawa.
- Wigier M. 2014: *Polityka rolna i zmiany strukturalne w rolnictwie polskim po akcesji do UE*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, nr 360, 63-71.
- Witek T. (red.). 1994: *Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcji Polski wg gmin*, suplement, IUNG, Puławy.
- Wojewodzie T. 2014: *Dezagracyjacja produkcyjno-ekonomiczna gospodarstw rolnych w Polsce – Próba pomiaru zjawiska*, J. Agribus. Rural Devel., 4 (34), 213-223.

Summary

Disagrarization processes are multi-faceted and complex. They concern both production changes, as well as economic, ecological and socio-cultural transformations. The paper discusses the problem of disagrarization production, which consists mainly of abandonment by farmers using agricultural land, abandonment of production and limiting capital investments. Based on studies carried out in 39 communes of the Malopolska and Świętokrzyskie Provinces fund, that the status advancement of disagrarization process provide a high proportion of farms without animals production (about 66%), farms following agricultural land (about 18%) and high share of wasteland in the structure of agriculture land in the commune (about 10%). At the same time, in analysed teritorial units was noted high share of nonprogressive and declining farms.

Adres do korespondencji
prof. dr hab. Wiesław Musiał, dr inż. Aleksandra Płonka, dr inż. Tomasz Wojewodziec
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
Instytut Ekonomiczno-Społeczny, Zakład Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa
Al. Mickiewicza 21, 31-120 Kraków
e-mail: rrmusial@cyf-kr.edu.pl, a.plonka@ur.krakow.pl, rrtwojew@cyf-kr.edu.pl